

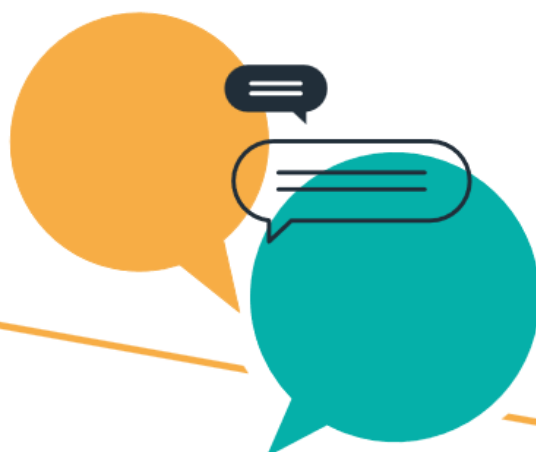

CYBERLEKCJE 3.0

Scenariusz lekcji

Cyberprzemoc - Nie hejtuję – nie dołuję!

Scenariusz dla klas IV-VI

NASK

 **cyber
profilaktyka**
NASK

 **Ministerstwo
Cyfryzacji**

Projekt finansowany ze środków
Ministerstwa Cyfryzacji.

Scenariusz lekcji dla klasy 4-6 szkół podstawowych

Scenariusz opracowany w ramach projektu
„Działania wspierające nauczanie o cyberbezpieczeństwie”

Autorka scenariusza:

Bernardetta Czerkawska

Redakcja merytoryczna:

Cyberprofilaktyka NASK (Dział Profilaktyki Cyberzagrożeń)

Redakcja językowa, dostępność (WCAG):

Katarzyna Nakonieczna, Hubert Radecki

© NASK – Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa 2024

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa –
Użycie niekomercyjne (CC BY-NC) 4.0 Międzynarodowe

NASK – Państwowy Instytut Badawczy

ul. Kolska 12

01-045 Warszawa

Projekt finansowany ze środków
Ministerstwa Cyfryzacji.

Temat: Nie hejtuję – nie dołuję!

Klasa: 4-6 szkoły podstawowej

Czas realizacji: 2 x 45 minut

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć

Cyberprzemoc jest częstym problemem dotyczącym młodzież już w szkołach podstawowych. Obniżający się stopniowo wiek pojawienia się sytuacji związanych z cyberprzemocą koreluje z coraz wcześniejszym wiekiem, w którym dzieci otrzymują własny smartfon. Agresja online przybiera rozmaite formy – od obraźliwych komentarzy i wyzwisk, przez przerabianie bądź tworzenie upokarzających zdjęć lub filmów, szantażowanie, tworzenie fałszywych kont czy też dokonywanie włamań na profile innych użytkowników, ujawnianie sekretów, aż po wykluczanie z grona znajomych i ignorowanie działań swoich znajomych w sieci. Z badań wynika, że najczęściej problem cyberprzemocy dotyczy młodych osób około 13 roku życia. Oznacza to, że należy zintensyfikować starania profilaktyczne w okresie wcześniejszym, a więc właśnie klasach 4-6. Jest to szczególnie ważne, ponieważ charakter relacji internetowych i łatwość dostępu do sieci społecznościowych nie tylko sprzyja szybkiemu rozprzestrzenianiu się cyberprzemocy w grupach rówieśniczych, ale także utrudnia dostrzeżenie jej przez rodziców i wychowawców/wychowawczynie, którzy do tych społeczności nie należą i często nie są świadomi mechanizmów w nich zachodzących.

Takie sytuacje często rozpoczynają się od niewinnego żartu, który z czasem przeradza się w bolesne doświadczenie. Dzieje się tak, gdy kolejne osoby dołączają do prześladowającego albo prześladowanej lub milcząco akceptują te działania. W tym czasie osoba będąca celem cyberprzemocy odczuwa coraz większe osamotnienie i osaczenie. Wraz z upływem czasu zaczyna wykazywać niepokojące objawy, wycofując się ze wszystkich relacji, zamykając w sobie, a nawet podejmując wysoce ryzykowne i autodestrukcyjne zachowania. Tego rodzaju aktywność może mieć miejsce wszędzie – na publicznie dostępnych forach, w zamkniętych grupach lub w prywatnych konwersacjach. Często jest odzwierciedleniem dynamiki grupy oraz problemów powstających między rówieśnikami i rówieśniczkami poza światem wirtualnym, na terenie szkoły, ale może włączać także osoby z innych kręgów – internet nie zna granic.

W każdej sytuacji cyberprzemocy można wyróżnić charakterystyczne role: sprawcy, ofiary i świadka. Szczególną uwagę należy zwrócić na rolę świadka – osoby obecnej w grupie rówieśniczej, która może dostrzec rodzący się problem. Świadek ma szczególnie szerokie możliwości przeciwdziałania negatywnym skutkom cyberprzemocy, a także zatrzymania całego procesu, zanim sytuacja eskaluje. Choć świadków jest zwykle wielu to, aby mogli podjąć działanie, muszą najpierw rozpoznać problem i uwierzyć w swoje możliwości powstrzymania go. Świadek może spróbować bezpośredniego kontaktu ze sprawcą cyberprzemocy, aby zachęcić go do zaniechania działań. Może pocieszyć osobę poszkodowaną w prywatnej wiadomości. Może włączyć się w dyskusję i przeciwstawić swój komentarz komentarzowi hejtera/hejterki. Może zgłosić obraźliwe wypowiedzi moderatorom grupy lub twórcom aplikacji. A jeśli te działania nie przyniosą rezultatu – powinien poszukać pomocy u zaufanej osoby dorosłej.

Należy więc od najmłodszych lat zwracać uczniom i uczennicom uwagę na problem hejtu oraz uczyć zasad konstruktywnej krytyki i jej odpowiedniego wykorzystania. Bardzo ważnym zagadnieniem związanym z cyberprzemocą są jej konsekwencje, obejmujące również aspekty prawne. W celu ochrony młodych przed przemocą w internecie rodzice, opiekunowie i opiekunki oraz nauczyciele i nauczycielki mogą wykorzystywać różne istniejące regulacje – zarówno przepisy prawa karnego, jak i kodeksu cywilnego. Powinni podkreślać brak akceptacji dla takich działań, uświadamiać realną krzywdę, jaką mogą wyrządzić wirtualne słowa, a także zachęcać do działania – zarówno w przypadku własnych problemów, jak i tych dostrzeżonych u koleżanek i kolegów.

Brak reakcji na cyberprzemoc wzmacnia jej sprawców i pogłębia cierpienie tych, przeciwko którym jest skierowana.

Cele ogólne powiązane z podstawą programową

I. Informatyka

1. Przestrzeganie prawa i zasad bezpieczeństwa.

Uczeń/uczennica:

- a. opisuje kwestie etyczne związane z wykorzystaniem komputerów i sieci komputerowych, takie jak: bezpieczeństwo, cyfrowa tożsamość, prywatność, własność intelektualna, równy dostęp do informacji i dzielenie się informacją;
- b. wymienia zagrożenia związane z powszechnym dostępem do technologii oraz do informacji i opisuje metody wystrzegania się ich.

II. Etyka

1. Tworzenie wypowiedzi

- a. Ćwiczenie umiejętności kulturalnego i precyzyjnego wypowiadania się.
- b. Formułowanie sądów wartościujących oraz ich uzasadnianie. Rozwijanie umiejętności dyskusowania.

2. Kształtowanie postaw.

- a. Rozwijanie umiejętności współdziałania.
- b. Charakteryzowanie i kształtowanie postaw moralnych – w szczególności postawy szacunku wobec każdego człowieka.

III. Język polski

1. Kształcenie literackie i kulturowe.

Odbiór tekstów kultury. Uczeń/uczennica:

- a. określa temat i główną myśl tekstu;

b. odróżnia informacje o faktach od opinii.

2. Tworzenie wypowiedzi. Elementy retoryki.

Uczeń/uczennica:

a. uczestniczy w rozmowie na zadany temat.

3. Samokształcenie.

Uczeń/uczennica:

a. rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się nowymi technologiami oraz zasobami internetowymi.

IV. Godziny wychowawcze

Tematyka może wynikać z obowiązującego w szkole Programu Wychowawczo – Profilaktycznego. Zawsze zakłada on wsparcie uczniów i uczennice i uczennic w rozwoju kompetencji społecznych i bezpieczne korzystanie z sieci.

Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową

Uczeń/uczennica:

1. zna rodzaje i symptomy cyberprzemocy – hejtu;
2. rozumie potrzebę niesienia pomocy ofiarom cyberprzemocy;
3. opisuje emocje i uczucia osób pokrzywdzonych przez sprawców cyberprzemocy;
4. współpracuje w grupie w zakresie realizacji zadań.

Kompetencje kluczowe

1. kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
2. kompetencje językowe;
3. kompetencje cyfrowe;
4. kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się;
5. kompetencje obywatelskie;
6. kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele zajęć w języku ucznia/uczennicy:

1. Wyjaśnię na przykładach rodzaje cyberprzemocy.
2. Umieję zaplanować efektywną reakcję na cyberprzemoc.

Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy:

1. Potrafię wyjaśnić za pomocą dwóch przykładów czym jest hejt.
2. Potrafię omówić dwa sposoby reakcji na hejt i ocenić ich skuteczność.
3. W czasie dyskusji na temat cyberprzemocy potrafię uzasadnić i zaprezentować swoje pomysły.

Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:

Temat zajęć jest bardzo aktualny dla młodzieży, na pewno większość z nich ma doświadczenia np. z wyrzucaniem się z grup na komunikatorach. Prowadząc zajęcia, warto być wyczulonym, o czym mówi młodzież, jakie podaje przykłady, czy nie ma sytuacji w klasie, w której ktoś doświadcza jakiejś formy cyberprzemocy.

Zaproponowane metody i techniki pracy pogłębiają rozumienie zjawiska hejtu. Warto zadbać o stworzenie bezpiecznej przestrzeni, w której każda osoba będzie mogła się wypowiedzieć.

Metody pracy

1. pogadanka;
2. dyskusja;
3. metoda problemowa: drzewko decyzyjne, rutyna myślenia krytycznego MOST;
4. praca z filmem;
5. metoda praktyczna – tworzenie mapy myśli;
6. praca z tekstem.

Formy pracy

1. indywidualna;
2. grupowa – praca w parach, trójkach, czwórkach

Środki dydaktyczne

1. karta pracy – Rutyna krytycznego myślenia – MOST – ZAŁĄCZNIK 1;
2. KARTA PRACY „Drzewo decyzyjne” – ZAŁĄCZNIK 2;
3. [film „Głupi żart: Plik i Folder odcinek 3”](#);
4. Instrukcja do pracy w grupach – ZAŁĄCZNIK 3;
5. Jak reagować na hejt – ZAŁĄCZNIK 4;
6. komputer z dostępem do internetu, tablica, magnesy, przybory do pisania.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

1. Zabawa na początek LUDZIE DO LUDZI – nauczyciel/nauczycielka prosi uczniów i uczennice, by dobrali się w pary.

Uczniowie stają twarzami do siebie. Nauczyciel/nauczycielka podaje różne komendy, którymi częściami ciała należy się dotknąć np. *kolano do łokcia, plecy do pleców*. Na hasło *ludzie do ludzi* uczniowie i uczennice powinni zmienić pary. Do zabawy warto włączyć muzykę.

Uwaga: należy być ostrożnym, żeby zabawa była przyjemna dla uczestników.

2. Dyskusja kierowana – osoba prowadząca zaprasza uczniów i uczennice do dyskusji:
 - a. Jak się czuliście w tej zabawie?
 - b. Co jest dobrego w tym, że ludzie razem się bawią?
 - c. Co może zepsuć taką zabawę? – Warto, żeby wybrzmiały hasła typu: rywalizacja, ocena, krytykowanie.
 - d. Czy często zdarza wam się słyszeć krytyczne uwagi? Jaki one mogą być?
 - e. Np. *znowu źle podałeś piłkę. A kto cię pytał o zdanie? Nie bądź taki cykor!*
 - f. Czy spotkaliście się z krytyką w internecie? Podajcie przykłady.
 - g. Np. komentowanie ubioru, fryzury itp., wyśmiewanie, wyzwiska, wyrzucanie z grupy.
 - h. Co się dzieje, kiedy np. w grupie klasowej ktoś zaczyna krytykować osobę?
 - i. Np. czasem jest błahostka, z której robi się później wielka awantura, czasem inni przyłączają się i po chwili klasa jest podzielona na dwa kłójące się obozy.
3. Rutyna krytycznego myślenia MOST – nauczyciel/nauczycielka pyta uczniów i uczennice, **co znaczy słowo: hejt**.

W tym celu uczniowie i uczennice indywidualnie wypełniają kartę pracy – ZAŁĄCZNIK 1.

Następnie nauczyciel/nauczycielka prosi uczniów i uczennice, aby po kilka osób odczytało swoje skojarzenia, pytania i metafory.

Nauczyciel/nauczycielka podkreśla, że hejt to jedna z form cyberprzemocy. Może być zawarty w obraźliwym komentarzu i wyzwiskach – na publicznym profilu i w grupie np. klasowej. Dotyczy przerabiania i tworzenia upokarzających zdjęć lub filmów albo wykluczanie z grona znajomych, zakładanie grup klasowych bez jakiejś osoby itp.

Warto, aby w toku lekcji nauczyciel/nauczycielka odwoływał się do skojarzeń uczniów i uczennic.

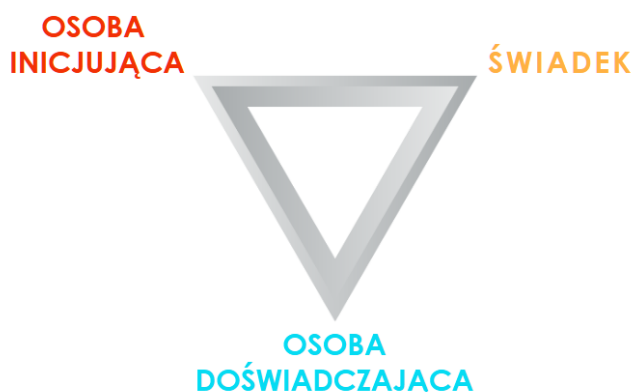
Część główna

4. Rozmowa kierowana – nauczyciel/nauczycielka pyta uczniów i uczennice:
 - a. Czym hejt różni się od krytykowania?

Od krytyki różni go np. to, że zawsze są świadkowie takiego hejtu.

Następnie rysuje na tablicy schemat:

Trzy role w każdej sytuacji cyberprzemocy

Zaprasza uczniów i uczennice do interpretacji schematu, co oznaczają poszczególne hasła.

5. Praca z filmem – **Uwaga: film należy puścić do czasu 4:12** – nauczyciel/nauczycielka zaprasza uczniów i uczennice do obejrzenia pierwszego fragmentu filmu. Prosi, żeby młodzież spróbowała zidentyfikować: kto w filmie jest inicjatorem sytuacji, kto doświadcza hejtu, a kto jest świadkiem.
6. Dyskusja po obejrzeniu fragmentu filmu:
 - a. O czym jest ten film?
 - b. Kto jest inicjatorem sytuacji, kto doświadcza hejtu, a kto jest świadkiem?
 - c. Czy ktoś tu był złą osobą?

Osobą inicjującą jest miły kolega, który zrobił głupie zdjęcie. Żart może przerodzić się w krzywdzącą sytuację dla koleżanki.

7. Praca w grupach – drzewo decyzyjne – nauczyciel/nauczycielka łączy uczniów i uczennice w grupy czteroosobowe.

Po utworzeniu grup, prosi o opracowanie pomysłów na rozwiązanie problemu metodą drzewka decyzyjnego – karta pracy ZAŁĄCZNIK 2. Co Wy byście zrobili?

- a. Prosi uczniów i uczennice, by zastanowili się, jakie są trzy możliwe według nich rozwiązania sytuacji przedstawionej w filmie – młodzież wpisuje do schematu.

- b. Następnie nauczyciel/nauczycielka prosi o zastanowienie się, jakie pozytywne i negatywne skutki może mieć każda decyzja – młodzież zapisuje propozycje na schemacie.
 - c. Nauczyciel/nauczycielka prosi o zdecydowanie, które rozwiązanie zdaniem grupy, będzie najlepsze i zaznaczenie tego poprzez pokolorowanie na schemacie. Następnie prosi uczniów i uczennice, o zapisanie, jakie wartości zrealizuje wybrany wariant (lub odpowiedź na pytanie: dlaczego jest to najlepsze rozwiązanie)?
 - d. Każda z grup prezentuje swój ostateczny pomysł i przedstawia uzasadnienie.
8. Praca z filmem – **nauczyciel/nauczycielka włącza dalszą część filmu**. Prosi, aby młodzież skupiła się na tym, które okoliczności miały największy wpływ na rozwój historii i jej zakończenie.

Po projekcji uczniowie i uczennice prezentują swoje pomysły.

9. Praca w grupach – nauczyciel/nauczycielka łączy uczniów i uczennice w czteroosobowe grupy (około 6 grup). Rozdaje plakaty i prosi, żeby każda grupa przyjrzała się innemu uczestnikowi sytuacji hejtowania – ZAŁĄCZNIK 3. Każda grupa dostaje do analizy innego bohatera/bohaterkę – grupy się powtarzają.

Po upływie wyznaczonego czasu, grupy prezentują swoje propozycje rozwiązań.

Podczas zbierania głosów nauczyciel/nauczycielka zwraca uwagę na różnorodność możliwych stanów emocjonalnych i reakcji zaangażowanych stron. Warto w wypowiedziach pogłębić możliwe przyczyny, dlaczego osoba inicjująca hejtuje i zwrócić uwagę na to, czego szuka/potrzuje dla siebie w grupie.

10. Praca w parach – nauczyciel/nauczycielka podsumowując wcześniejsze wnioski uczniów i uczennic, mówi, że sposobów na reagowanie na hejt i cyberprzemoc jest bardzo dużo. Rozdaje ZAŁĄCZNIK 4. Łączy uczniów i uczennice w pary i każdej parze przydziela jeden sposób radzenia sobie z hejtem i cyberprzemocą. Zadaniem pary jest zastanowienie się i uargumentowanie:

- a. Dlaczego ten sposób jest ważny?
- b. Komu pomoże?
- c. Dlaczego jest skuteczny?

Po ustaleniu argumentów przez uczniów i uczennic, pary kolejno przedstawiają swoje wnioski.

W podsumowaniu nauczyciel/nauczycielka podkreśla, że w sytuacji hejtu nie ma bezstronnych świadków – brak działania oznacza wzmacnianie krzywdzenia drugiej osoby. Dlatego tak ważna jest reakcja świadków, często osób, które znają hejtera/hejterkę.

11. Na koniec nauczyciel/nauczycielka prosi uczniów i uczennice o refleksję:

- a. Dlaczego nie powinno się agresywnie odpisywać hejterowi/hejterce?

Nauczyciel/nauczycielka zwraca uwagę, że w internecie nic nie ginie, wszystkie posty, komentarze i lajki są zapamiętane. Nawet, jak je usuniemy, nie wiemy, kto już zrobił screena, co dodał od siebie do wiadomości, jak może ją zmanipulować albo gdzie ją wysłać.

Podsumowanie

12. Nauczyciel/nauczycielka zaprasza młodzież do powrócenia do swoich notatek z początku lekcji – ZAŁĄCZNIK 1 i ponownego uzupełnienia refleksji (w dużym kole).
13. Po chwili zaprasza uczniów i uczennice do odczytania zapisków i rozmowy o tym, jak się zmieniły ich notatki, dlaczego? Czego się dowiedzieli, a co jeszcze chcieliby wiedzieć?

Komentarz metodyczny

Sposoby oceniania

Ocenie może podlegać:

1. aktywność podczas lekcji;
2. zadania wykonywane podczas lekcji;
3. umiejętność prowadzenia dyskusji.

Praca z uczniem/uczennicą ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)

W czasie zabawy LUDZIE DO LUDZI należy zwrócić uwagę na uczniów i uczennice z niepełnosprawnościami fizycznymi, czy aktywność nie jest dla nich za trudna. Warto na czas zajęć ławki/ stoliki ustawić do pracy w grupach tak, aby wszystkie osoby uczestniczące miały komfort pracy.

Planując pracę z filmem, nauczyciel/nauczycielka musi sprawdzić, czy w klasie są osoby z dysfunkcją narządu wzroku i zadbać o możliwość obejrzenia filmu – być może indywidualnie na smartfonie.

Podczas zmian grup, należy zwrócić uwagę na uczniów i uczennice z trudnościami w komunikowaniu się i socjalizacji. Dla tych uczniów i uczennic można przewidzieć stałe miejsce na lekcji oraz nie zmieniać składu zespołów.

Bibliografia/Netografia

1. Animacja „[3...2...1...Internet](#)” [online, dostęp z dn. 20.12.2024].
2. Animacja „[Czerwony Kapturek – #cyberprzemoc](#)”, kampania „Bądź z innej bajki” [online, dostęp z dn. 20.12.2024].
3. Materiały dot. Bezpieczeństwa w sieci dla klas IV – VIII szkoły podstawowej zamieszczone na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej „[Bezpieczeństwo w sieci](#)” [online, dostęp z dn. 20.12.2024].
4. Borkowska A., (2019), „[Cyberprzemoc – włącz blokadę na nękanie. Poradnik dla rodziców](#)”, Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy [online, dostęp z dn. 20.12.2024].
5. Borkowska A., (2021), „[Cyberprzemoc w szkole. Poradnik dla nauczycieli](#)”, Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy [online, dostęp z dn. 20.12.2024].
6. [Cyberbezpieczeństwo: kursy dla uczniów szkoły podstawowej](#) [online, dostęp z dn. 20.12.2024].
7. Materiały kampanii „Bądź z innej bajki”: „[#cyberprzemoc](#)” [online, dostęp z dn. 20.12.2024].
8. „[STOP CYBERPRZEMOCY](#)”, cz. 2, spot zrealizowany na zlecenie Komendy Wojewódzkiej Policji w Lublinie w ramach programu Edukacja dla bezpieczeństwa dzieci i młodzieży. Produkcja: Dom Produkcyjny Vena Art [online, dostęp z dn. 20.12.2024].